

**OLUŞUM ROMANI GELENEĞİ İLE GÜNÜMÜZDEKİ İZLERİ
ÜZERİNE*****ABOUT THE TRADITION OF BILDUNGSROMAN AND ITS
REFLECTIONS ON THE PRESENT DAY***Hikmet ASUTAY*****Özet:**

Yazın dünyasında roman türünün kendi tarihsel gelişimi bağlamında köklü bir gelenek ve en eski türü olan “Oluşum Romanı” kavramı tanımlanarak yazınsal dönemler boyunca algılanması hakkında genel olarak bilgi verilecek, günümüze dek uzanan bu klasik türün modern dönemle birlikte dil, anlatım ve biçim olarak da değişen yapı ve kurgusu irdelenecek, ayrıca günümüz postmodernizm kavramı ile birlikte yöneldiği yeni dil ve biçim anlayışlarına da değinilecektir. Son olarak ise Türk yazını içerisinde klasik oluşum romanı geleneğinin izleri sürülmeye çalışılarak günümüz Türk romanı çerçevesinde Orhan Pamuk’un “Cevdet Bey ve Oğulları” adlı eseri örneklenerek bu büyük ve klasik roman türünün Türk yazınındaki örnekleme olarak ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Roman, Oluşum Romanı, Orhan Pamuk, Türk Yazını, Alman Yazını.

27

Abstract:

In this study, “Bildungsroman” (the novel of formation), which is an essential novel tradition and the oldest novel type, will be emphasized; and its subject areas, connections with modern-day and the problems it deals will be mentioned by discussing the brief history of bildungsroman, of which masterpieces was given in 18th century Germany, especially, by J.W. v. Goethe, made a great contribution to the world literature; and move German literature and German novel into the world literature. Recognition and reading of Bildungsroman in Turkish, for example Orhan Pamuk’s “Cevdet Bey ve Oğulları”, could take place by the first novel translations, of which French education and development novels. In this regard, examining bildungsroman from the point of etymon will enable us to be closely acquainted with a great novel tradition.

Key words: Novel, novel of formation / education, Orhan Pamuk, Turkish and German Literature.

* Bu çalışmanın raporu niteliğinde çok kısa bir biçimi “PROJECTION OF “BILDUNGSROMAN” ON TURKISH LITERATURE” başlığı ile 12-14 Kasım 2009’da Hırvatistan’ın Zadar kentinde düzenlenen “The 3rd International Conference on Advanced and Systematic Research - ECNSI-2009” Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

** Doç. Dr., Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yabancı Diller ve Eğitimi Bölümü Alman Dili Eğitimi Ana Bilim Dalı - Edirne hikmetasutay@yahoo.de

Giriş

On sekizinci yüzyıl Almanya'sında klasik dönemin yani Alman Klasisizminin büyük üstadı J.W.v.Goethe tarafından başlıca örnekleri verilmiş olan oluşum romanları, Alman yazını ve romanını dünya yazınına taşımıştır. Türkçede oluşum romanlarının tanınıp okunması ise ilk roman çevirileriyle birlikte, Fransız eğitim ve gelişim romanlarıyla (*Rousseau'nun Emil* örneği gibi) gerçekleşebilmiştir. Bu bakımdan oluşum romanlarına kökeni açısından bakmak, bizlere büyük bir roman geleneğini yakından tanıma olanağı sağlayacaktır.

1. Teknik Terim Olarak Oluşum:

Almancada “Eğitim” anlamına gelen oluşum; “*Bildung*”¹, köken olarak “*Bild*”-imge, “*Abbild*” benzeşim, “*Ebenbild*”(imago) ve “*Nachbildung*”(imitatio)-örnekleme ile “*Gestalt*” (forma)-biçim, “*Gestaltung*” (formatio) biçimlenme sözcüklerinden türemiştir(Selbmann, 1994: 1-10). Geç ortaçağ mistisizminin kuramsal din tartışmaları içerisinde Tanrının insan üzerindeki etkileri konusunda ortaya atılmış, ‘*formatio-transformatio*’ ile cennetten kovulan insanın eski masumiyetini bulma arayışı olarak anlaşılmıştır (Selbmann, 1994: 12). On sekizinci yüzyılın *Pietizmi* ile birlikte yalnız Tanrı'nın değil, doğanın insan üzerindeki etkisi ve insanların kendi aralarındaki etkileşim gücü olarak algılanmıştır. Daha sonra ise, eğitsel-moral anlamında eğitim, kendi kendine yetişme gibi kavramların anlamdaşı olarak algılanmıştır. Bunun yanı sıra aydınlanmacı görüşün etkisiyle, *insanın akılcı yetilerini öğrenmesi, aklın ve yargı gücünün gelişimi-oluşumu* ve *ulusal bilincin edinimi* olarak da anlaşılmıştır (Selbmann, 1994: 12).

2. Kavram Açıklaması:

Oluşum kavramı genelde bütün bir eğitim ve gelişim süreci anlamında kullanılmıştır. Hatta “Oluşum” sözünü, eğitim sürecinin üst kavramı olarak da nitelendirebiliriz. Örneğin *Herder'e* göre “Oluşum” yalnızca eğitim değil, öğretilerin, etkinliklerin hatta bir halkın ve de insanlığın etkileri toplamıdır (Herder: Selbmann, 1994: 12). Buna karşın gelişim ise, tamamlanmış bir biçimlenmenin farklı yönelimleridir. Eğitim; kimliğin öngörülen çeşitli ilke ve öğretiler doğrultusunda değişik bir yapılanmasıdır. “*Bildung*”- diye adlandırılan *oluşum* kavramı ise, insanın genel anlamda bütünsel olarak belli bir amaç doğrultusunda oluşumu, yani şekillenmesidir. On sekizinci yüzyılın sonlarında *oluşum* kavramı iki anlamlıdır. Doğa kuralları bağlamında oluşum süreci ile eğitsel ilkeler çerçevesindeki oluşum sürecidir. *Friedrich Schiller'in (ästhetische Erziehung des Menschen)* anladığı *oluşum* anlayışı ise, daha çok zamanın siyasal olaylarıyla ilintilidir. Örneğin bir Fransız

¹ ahd. bildunga, mhd. bildunge.

devriminin doğru algılanması gibi, bu devrimin insan hak ve özgürlüklerine katkı sağlamasının anlaşılması gibi.

K. Morgenstern, her iyi romanı temelde “oluşum romanı” olarak niteler. Dönemin sözlüklerinde ise bu terim, kimlik oluşum öyküleri² (Brockhaus 4. Aufl. 1817, Artikel: Roman; Selbmann, 1994: 11) olarak geçer. Ayrıca K. Morgenstern on sekizinci yüzyıl romanlarının tümünü birden düşünsel romanlar³ diye adlandırır. Düşünsel ve oluşum romanları burada aynı anlamda kullanılır. Oluşum romanı, kahramanın oluşumunun başlangıcından gelişimine ve sonunda belli bir yerde olgunlaşım tamamlanmasında⁴ kadar olan dönemi içerir(Selbmann, 1994: 13). Bu arada okurun da gelişim sürecinde yer aldığı, daha doğrusu olgunlaştığı göz ardı edilmemelidir. K. Morgenstern’in bu tanımı, Lothar Köhn’e(1988: 297) göre tüm oluşum romanları tanımlarının da temeli olmuştur(Köhn, 1988: 297). K. Morgenstern şöyle tanımlar oluşum romanını:

“Birincisi oluşum romanı, her şeyden önce içerdiği malzemedен ötürü bu adı alır. Çünkü kahramanın gelişim sürecinin başlangıcından sonuna kadar, belli bir olgunluk düzeyine eriştiği süreci dile getirir. İkincisi de pek tabii ki, okurun oluşumunu da öngördüğü içindir(Morgenstern 1803: R. Selbmann, 1994: 13)”⁵.

Hegel ise ironik yaklaşır (Selbmann, 1994: 17). Ona göre şiir ile düzyazı arasındaki gerilimden doğmuştur roman. Bu gerilim ise aslında özne ile nesne yani “ben” ile dünya arasındaki çatışma ve gerilimdir. Dünya ile ben arasındaki “gel-git”lerdir romana karşılık gelen. Hegel’ci olan Karl Rosenkranz da oluşum romanını kahramanın karakter oluşumu olarak niteler. Mimesis niteliği ile roman, ideal gerçeklik doğrultusundadır. Bilindiği üzere Mimesis kavramından eser ile malzemenin, dolayısıyla anlatılan nesne ile gerçek nesnenin özdeşliği anlaşılmaktadır. Friedrich Theodor Vischer ise, kahramanın olgunlaşma dönemi olarak Hegel’in ironik tanımını kısaltır(Selbmann, 1994). Benlik ruhu ile toplum arasındaki ilişkiler çerçevesi diye sınırlandırma yapar. Buna göre düşündüğümüzde insan unsurunun, kuramsal olarak betimlenen klasik insan modeline birebir özdeşliği kurulmalı ya da sağlanmalıdır. Özdeşliğin yüzdesi ölçüsünde de o eser başarılı sayılacaktır.

Oluşum romanı ile ilgili yazınbilimsel-tarihsel araştırmalar Wilhelm Dilthey’le birlikte başlar. W. Dilthey, Goethe’nin “W. Meister”inden yola çıkar ve “Rousseau’ya yakın saydığı ‘W. Meister’ ve bunu izleyen romanlar”

² individuelle Bildungsgeschichte.

³ philosophische Romane.

⁴ harmonisch-allgemein menschliche Bildung.

⁵ Özgün tanım: “Bildungsroman wird er heißen dürfen, erstens und vorzüglich wegen seines Stoffs, weil er des Helden Bildung in ihrem Anfang und Fortgang bis zu einer gewissen Stufe der Vollendung darstellt, zweytens aber auch, weil er gerade durch diese Darstellung des Lesers Bildung, in weitem Umfange als jede andere Art des Roman fördert”.

diye betimleyerek *çeşitli düzey ve basamaklarda, biçimlerde ve yaşam dönemlerinde insanın gelişimi* olarak tanımlar. Ona göre ‘*Emil*’, oluşum romanlarının gelişmesinde önemli derecede etkili olmuştur. Bunun yanında *otobiyografik anlatım* tarzına da değinen *Dilthey*, bu anlatım tarzının oluşum romanlarının da tekniği ve özelliği olduğunu, ancak her otobiyografik anlatımın da oluşum romanı sayılamayacağını belirterek, oluşum romanının *ideal humanitenin* tamamlanması sürecini ele alması gerektiğini vurgular. Ayrıca sanatçı romanlarının da bir alt türü olarak niteler.

3. Oluşum Kavramının Algılanması:

Oluşum romanı içerik-biçem olarak özel bir biçimdir. Önemli bir ölçüt, olumlu / mutlu bir sonunun olmasıdır. Oluşum romanının özellikleri başlıca; kahraman ile dünya gerçeklikleri arasındaki gerilim ve çatışmalardır. Ancak bu gerilimler sonucunda verimli, olumlu dönemlere ulaşılır. Genellikle kahramanlara belli bir dönemde yol görünür. Bu bir tür *gezidir (gezi süreci)*⁶. Bu gezi, kahraman için olgunlaşma ve kendini bulma gezisidir. Aynen Goethe’nin İtalya gezisi gibi eğitim ve olgunlaşma gezisidir. Gezi motifi, sosyolojik olarak Avrupa kültüründeki gezgin çırak geleneğinden kaynaklanmış, Goethe’nin gezileriyle yazınsallaşmıştır diyebiliriz. Zira gezgin çırak, eğitim gezilerini usta olarak tamamlamaktadır. Yazın-tarihsel açıdan bakıldığında ise gezi motifini, Homer’in gezisi gibi antik kültürün Alman Klasisizmine yansımalarından biri olarak da görebiliriz. Ya da Klasismin, Antik Çağ’ın değerlerini benimsemesi gibi retrospektif anlayışına bir örnektir diyebiliriz. Romanın olay kurgusu, başkişinin öz yaşamı yönünde doğrusal bir çizgi izler. Genellikle üç bölümden oluşur; *gençlik yılları, gezi yılları* (veya dönemi) *ile olgunlaşma dönemi*.

Klasisizmde yeniden söz konusu olan antik kültür ile birlikte, *oluşum* kavramına da açıklık getirilir. Antik dönemde insanlığın en yüksek oluşum düzeyine ulaştığı yargısı, klasik düşünce bağlamında ‘*Bildung*’ kavramını da yüceltmıştır. On dokuzuncu yüzyılda ise kavram, anlam kaymaları geçirmiştir. On dokuzuncu yüzyıldaki sanayi devrimi ve büyük kentlerin oluşumu sonucu *oluşum* kavramı, eğitim-öğretim etkinlikleri ve iş-meslek öğrenimi süreci gibi anlamları da kazanmış, *K. Marx*’la birlikte sınıf bilincinin ve özellikle de işçi sınıfı bilincinin oluşumu şeklinde ifadesini bulmuştur. Sosyalizmin gerçekleşmesi, sosyalist dünya görüşü ve sosyalizm bilinci, oluşum deyimiyile ifade edilegelmiştir. Elit çevrelerde ise, kültür-sanat etkileri ile oluşum daha dar bir çevreyle sınırlı kalmış, bir bakıma anlamı daraltılmıştır.

⁶ “*Wandlungsprozess*”(“*Wanderjahre*”); W. Meister örneğinde olduğu gibi gezi yılları.

4. Modern Çağda Oluşum Kavramı:

Yirminci yüzyıla geldiğimizde Modernizm kavramının gelişimi ile birlikte *benlik-kimlik* arayışı ve kimliğin oluşumu anlamlarında kullanılmıştır. Böylelikle on dokuzuncu yüzyılın sınıf anlayışından, yirminci yüzyılın birey anlayışına doğru yönelen bir anlam genişlemesi gözlemlenmektedir. Birey düzeyinde oluşum kavramı, klasik dönemdeki birey gelişimi ile benzerlik gösterse de yirminci yüzyılın ana konusu olan kimlik ya da kimliksizlik sorunsalı ile ilişkilidir. Klasik dönem bireyi kendi ve çevresi ile barışık ve dengeli, uyumlu bir kişilik sergilerken, modern birey tam tersine, kimlik kaygısı yaşayan, kendi ve çevresiyle barışık olmayan, dengesiz veya birden fazla kişilikler sunmaktadır. Modern psikanaliz biliminin de bu dönemde ağırlık kazanmasıyla birlikte oluşum süreci çoğu zaman psikolojik tanımlamalarla çözümlenmeye ve ifade edilmeye başlanmıştır. Modern roman adı altında ele alınabilecek eserlerin tamamına yakını, anılan sorunsalı konu edinmektedir. Özellikle de Alman yazınında Rainer Maria Rilke'nin "Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge"(1905) adlı romanı⁷ buna örnek olarak gösterilebilir. Burada da söz konusu olan, klasik dönemin bütünlük ilkesinin tersine, tamamlanamayan bir oluşum sürecidir. Modern romanın bu özelliği aynı zamanda biçim olarak da klasik örneklerinin aksine sonu tamamlanmayan, açık uçlu, belirsizlik ya da fragman tarzı parçalar hâlindeki oluşum süreçleri gibi roman türünde yenilikler olarak karşımıza çıkmıştır. Yine "Malte" romanına dayanarak parçalanmış bir oluşum kavramından da söz edebilir, bilinç akışı tekniği ile anlatılan Virginia Woolf, Marcel Proust, ya da James Joyce gibi dünya yazınından R. M. Rilke'nin çağdaşlarını da buna ekleyebiliriz. Tabii bu özelliklerinden ötürü klasik anlamıyla birer oluşum romanı sayılmaz bu yazarların eserleri. Klasik anlamdaki bütünlük ve o bütünlüğün bütün bir süreci olarak anlaşılan oluşum sürecinin bu eserlerde olsa olsa çok sınırlı, yalnızca belli bir dönemleri ele alınmaktadır ki bu yanı sıra anılan eserler, oluşum romanı kavramının bir alt türü olan gelişim romanlarına denk düşerler. Kurguladıkları mutlu ya da mutsuz son bölümleriyle de olumlu veya olumsuz gelişim romanları olarak da değerlendirilebilirler.

Thomans Mann'ın 25 yaşında iken tamamladığı ve kendi aile biyografisinden de yararlandığı "Buddenbrook" (1901) adlı eseri ise anılan ilk modern örneklerin oldukça dışında hem içerik olarak yeni hem de yapı ve biçim açısından ise son derece klasik oluşum romanı örneğinde bir eserdir ki, Buddenbrooklar adını taşıyan zengin, tüccar bir ailenin 1835-1877 yılları arasında dört kuşak boyu hikâyesini, bu ailenin çöküşünü⁸ ve dağılmasını

⁷ Rainer Maria Rilke: "Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge"(1905). Dilimize Behçet Necatigil kazandırmıştır. Çalışma içerisinde kısaca "Malte" romanı diye anılacaktır.

⁸ Romanın alt başlığı, "Bir Ailenin Çöküşü"dür. Bu ÇÖKÜŞ sözü ise düşünsel olarak 19. yüzyılda hâkim olan F. Nietzsche'nin "Decadence" yani Kültürel Çöküş fikrine de bir göndermedir aynı zamanda.

konu edinmektedir⁹. 1896-1900 yılları arasında kaleme alınan eser, dünya çapında da Alman dilindeki ilk toplum romanı olarak görülmektedir. İki cilt ve on bir bölümden oluşan, otobiyografik tarzda bir aile romanı biçimindedir (Bkz. Koopmann, 2005: 363). Kurguda dış mekân olarak Lübeck kenti seçilmiş, kentin adı hiç anılmadan kentte var olan pek çok yer, sokak, dükkân adları ile gerçek kişi, akraba ya da eş dost tanıdık insanlar çeşitli yan figürlerle eser içersinde dile getirilmişlerdir. Bu bakımdan yazar eserini montaj tekniği ile kurgulamış, eleştirel-alaycı tarzda diyebileceğimiz ironi tavrını benimsemiştir. Anlatıda yerel ağız özellikleri (farklı Alman eyaletlerine ait farklı ağız ve şive özellikleri) ile farklı dil (başta Fransızca olmak üzere İngilizce ve Latince gibi) kullanımlarına çokça ve ustalıkla bir arada yer verilmiş, kullanıldıkları gibi aynen aktarılmıştır. Güney Alman eyaletlerine ait bazı ağız özelliklerinde diyaloglara bir örnek:

“Nu red’ mal, Carl Smolt! Nu is’ Tied! Ji heww hier den leewen langen Namiddag bröllt” [...] Smolt, wat wull Ji nu eentlich! Nu seggen Sei dat mal!”

“Je, Herr Kunsel, ick seg man bloß: wi wull nu ’ne Republike, seg ick man bloß ...”

“Öwer du Döskopp ... Ji heww ja schon een!”

“Je, Herr Kunsel, denn wull wi noch een.”

32

Çağının toplum romanı olarak “Buddenbrooks” romanı, 1848 Alman Mart Devrimi zamanını da içerir. Doğrudan devrimi anlatmasa da anlatı gerisinde devrim koşulları mevcuttur. Yukarıdaki alıntı da Mart Devrimi üzerine geçen bir diyalogdur. Anlatılan zaman ve ele alınan konu ve kahraman seçkisi bakımından yukarıda anılan yazar ve eserlerine kıyasla çok daha bütüncül klasik oluşum romanına uygundur.

Seksenli yıllardan sonra giderek güncel olmaya başlayan postmodern kavramı ile birlikte roman dünyasında da çok farklı yapı ve özellikteki ürünler ortaya çıkar. Başlıca örnek olarak gösterilen P. Süskind’in sıra dışı fantastik öyküsü, oluşum romanları açısından bakıldığında oluşum romanı özelliklerinin fantastik bir kurgu içersinde yine fantastik bir karaktere uyarlanmıştır. Ancak burada klasik anlamdaki oluşum kavramı tamamen yıkılmakta, olumsuzlaştırılmaktadır. Klasik oluşum romanı süreci burada da

⁹ İlk olarak bin adet, sonra iki bin adet basılmış, 1918 yılında ise yüz bin adet baskı yapmıştır. Bu eseri için Thomas Mann’ın 1929’da Nobel Edebiyat Ödülü almasının ardından eser bir milyon adet basılmıştır. 1975 yılına dek ise Alman dilinde dört milyon adet satış yaptığı belirtilmektedir. 1936 yılı sonrası Nazi Almanya’sında yasaklılar listesine girmiştir. Otuzu aşkın dile çevrilen eser beyaz perdeye de aktarılmıştır;

1923: Sessiz film, Reji: Gerhard Lamprecht,

1959: Sinema filmi Buddenbrooks, Reji: Alfred Weidenmann,

1979: TV Film, Reji: Franz Peter Wirth,

2008: Buddenbrooks, Sinema filmi, Heinrich Breloer,

(http://de.wikipedia.org/wiki/Buddenbrooks#cite_note-47, 17.07.2010)

kahramanın başından sonuna kadar bütün bir hayat öyküsünü içerir nitelikte biçimsel olarak görülmektedir. Hatta kahramanın kendi ölçütlerine göre mutlu bir sonla da bitmektedir. Ancak aynı son, diğer tüm kahramanlar için trajik bir son olup evrensel anlamda da seri bir katilin cinayet öyküsü şeklindedir. İşte bu yanıyla da klasik bütünlük ve evrensellik ilkelerini olumsuzlamakta hatta yıkmaktadır.

Amerikalı yazar *B. E. Ellis*'in “American Psycho” tarzı postmodern romanlarda ise oluşum kavramının artık yüzeyselleştiği, derinliğinin yani içeriğinin boşaltıldığı, sadece gözle görülebilen dış biçiminin kaldığı görülür. Genel geçer ilke ve değerlere artık yer yoktur. Bunun yerine değersizlik, itici, yasak hatta kötü diye nitelenen unsurlar burada birer oyun elemanı olarak dile getirilmektedir. Tüm bu özellikleri biçim ve anlatıcı tarzı ve anlatım biçimi açısından da görmek mümkündür. Çoklu anlatıcı ve “camera eye” tarzı yalnızca gördüğünü aktaran, psikolojik hiçbir çözümlemeye yer vermeyen anlatım tarzı, kısa ve hızla değişen reklam tarzı kısa sahnelerle oluşum kavramının yapısızlaştırılması, yabancılaştırılması söz konusudur. Bu tarz romanların en büyük özelliği ve klasik oluşum romanlarından farkı, yukarıda da örneklenen biçimsel özellikleridir.

5. Türk Yazınında Oluşum Romanı:

Günümüzde bu tür yaygın olarak yazın dünyasında kullanılmaktadır. Ülkemizde de bu türün ilk romanlarına sınırlı olarak ve bir alt tür olan gelişim romanları şeklinde yine Tanzimat edebiyatı döneminde rastlıyoruz; “Araba Sevdası” gibi. Bu roman türü, kahramanlarının belli bir yaşam dönemlerini ele aldığından gelişim romanı olarak adlandırılmaktadır. Sonraki dönemlerde de Türk yazın tarihi içerisinde dönem özelliklerine bağlı olarak ortaya çıkan pek çok roman örneğinde de oluşum romanı geleneğinin izlerini sürebiliyoruz. Örneğin Reşat Nuri Güntekin’in “Çalıkuşu”, Yakup Kadri’nin “Yaban” vd. gibi. Elbette bunlardan birçoğu, oluşum romanının bir alt türü olan gelişim romanı tarzındadır. Ancak günümüzden söz edecek olursak, Orhan Pamuk’un “Cevdet Bey ve Oğulları”¹⁰ (1982) adlı romanı klasik “Oluşum Romanlarına” ülkemizden en iyi örneklerden biridir. Klasik oluşum romanından ayrılan yanı ise yirminci yüzyıl modern romanlarının yapısına da uygun olmasıdır. O yapı ise yalnız bir kişinin değil, bir ailenin üç kuşak boyu hikâyesinin anlatılmasıdır¹¹: Nişantaşılı bir ailenin Osmanlı döneminin sonlarından 1980’li yıllara dek uzanan üç kuşak boyu hikâyesidir.

¹⁰ Cevdet Bey ve Oğulları, yazar Orhan Pamuk’un ilk romanıdır. Yazar, romanını Karanlık ve Işık adıyla kaleme almış ve bu eser ile layık görüldüğü 1979 Milliyet Roman Ödülü’nü almıştır. Ödül kazanmış olmasına rağmen roman ancak 1982 yılında Cevdet Bey ve Oğulları adı ile kitaplaşabilmiştir. Yayımlandıktan sonra yazara 1983 Orhan Kemal Roman Armağanı’nı getiren eser, bu ikinci ödülünden sonra edebiyat dünyasının ilgisini çekmiştir.

¹¹ **Kitabın arka kapağında yazarlar:** “Nişantaşılı bir ailenin üç kuşak hikâyesini anlatır. Aynı zamanda ev içlerinin renklerini, zamanın akışını, günlük sıradan konuşmaları, akılda kalan

İnsan doğa ilişkisi de klasik dönemden farklı olarak yirminci yüzyılın modern sorunsalları ile mücadele eden bu anlamdaki modern doğa ile insan uyumunun gerçekleşme çabası olarak ifade edilebilecek bir ilişki bulunmaktadır. Konu içeriği açısından Alman yazar Thomas Mann'ın "Buddenbrook" adlı eseriyle büyük benzerlikler de göstermektedir. Orada da bir ailenin kuşaklar boyu hikâyesi konu edilmektedir. Orhan Pamuk aynı yapıyı Cumhuriyet Türkiye'sinin İstanbul'undan başlayarak günümüze kadar gelişimini bir ailenin ard bağlamında ele alarak aktarmıştır. Yine bu aile öyküsü etrafında ülkenin Cumhuriyet Dönemi'nden günümüze kadar gelişen siyasi, ekonomik ve toplumsal yaşamına, yaşanan deneyimlere değinilmiştir. Yetmiş küsur yıllık genç Cumhuriyet'in tarihine de değindiğinden bir çağ romanı özelliği de katılmıştır kurguya. Bu da olay örgüsünü gerçek yaşam, gerçek siyasi, toplumsal olaylarla organik bir bağ içersinde dile getirmiştir. Kitabın sonuna doğru ise hikâyesi anlatılan aileden, birey olan ben anlatıcıya doğru değişen bir anlatım yönü gözlemlenmektedir. Bu da modern klasik oluşum romanının modern romanla buluştuğu anlatım tekniğine bir örnek olarak değerlendirilebilir. Klasik dönemin Mimesis kavramı ise günümüzde ön koşul değildir. Yani hikayesi anlatılan bir Cevdet bey ve oğulları gerçekte var olmayabilir, tamamı bir kurgudan da oluşabilir. Her ne kadar O. Pamuk bu eseri kendi aile tarihinden esinlenerek yazmışsa da, esas olan şey, bu eserin sonuçta bir kurgu olarak elimizde bulunmasıdır.

34

Sonuç olarak Türk Romanında da belirgin bir şekilde "Oluşum Romanı" geleneğinden söz edilebilir. Çalışmamızda sınırlılık açısından yaşayan yazarlar arasından en güncel romancılardan biri olarak Orhan Pamuk ve eseri ele alınmıştır. Fakat ellili yıllarda Türk romancıları arasında oluşum romanı geleneğine rastlandığını göz ardı etmemek gerekir. Özellikle de Atilla İlhan, Orhan Kemal ya da Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Oğuz Atay vd. bu türün en azından bir alt türü olan gelişim

kahramanlar aracılığıyla saptarken, okura geleneksel romandan alınacak hazların dikkat ve sevgiyle anlatıldığı bu panoramik roman Orhan Pamuk'a hak ettiği ünü getiren olgun bir ilk kitaptır.

İkinci kısım, 30 yıl sonrayı gösterir. Artık Abdülhamit ve meşrutiyet kavgası geride kalmış ve cumhuriyet ilan edilmiştir. Cevdet Bey, işlerini büyütmüş, Nişantaşı'nda bir konak almıştır. Karısı, eski bir paşa kızı olan Nigân Hanım ile iki oğulları, bir kızları ve iki gelinleri vardır. Oğullarından büyük olanı burjuvazinin bir kopyası gibidir, karısıyla. Osman, babasının işini devralmak, büyütme istemektedir. Küçük oğul, Refik, ise dengeli ve neşeli gözükür. Arkadaşları, Ömer ve Muhittin ile sürekli tartışırlar, konuşurlar. Ömer, tutkulu ve hırslıdır; zengin olmak, fatih olmak ister; Muhittin ise şair, iyi bir şair olmak ister ama pek başarılı olacak gibi değildir. Zamanla Refik hayatındaki dengesini kaybeder, hayatına anlam katmak için inkılâpçılığa sarılır, köy kurtuluşu için bir proje hazırlar. Ömer, doğuda demiryolu yapımına katılır; zenginleşir ancak İstanbul'dan uzaklaşır. Muhittin ise Türkçülere katılır. Cevdet Bey'in vefatının ardından zaten Perihan ve Refik, Cihangir'de bir apartman dairesine taşınır.

Son kısımda artık 1970 yılındayızdır ve Nişantaşı'ndaki konak yerine bir apartman yapılmıştır. Refik Bey veremden ölmüştür ve oğlu Ahmet ise bir ressamdır. Sol görüşlü olan Ahmet, babasını pek tanımaz ve beğenmez. Nigân Hanım'ın ölümü ile de roman biter.

Roman aslında Türkiye'nin modernleşme sürecini burjuva bir ailenin gözünden anlatmaktadır. Cevdet bey ve ailesi ile Ömer, Muhittin, Muhtar Bey hep Türk modernleşmesinin farklı karakterleridir. Bir türlü benzeşemeyen Avrupa ile uğraş onları çeşitli hayal kırıklıkları ile başka yollara atar.

romanlarına tam olarak uyan tarzda eserlerini vermişlerdir. Rıfat Ilgaz'ın "Hababam Sınıfı" bile gençlik gelişim romanına örnek olarak gösterilebilir. Türk romanının gelişim sürecinde Orhan Pamuk, en azından oluşum romanı açısından gelinen en son noktadır. Bu yönüyle Alman oluşum romanının yaşayan temsilcisi Günter Grass'ın çağdaşdır denilebilir. Orhan Pamuk'u diğer Türk romanlarından ayıran önemli bir özellik, gelişim romanı tarzında değil klasik oluşum romanı yapısına bağlı kalan bireyin bütün bir gelişimi, hatta tüm ailesinin üç kuşak boyu hikâyesi ile modern roman özelliklerini de beraberinde korumasıdır. Bu yanlarıyla pek çok eleştirmenin karşıt görüşlerine rağmen Orhan Pamuk'un eseri başarılı olmuştur ve ulaştığı baskı adedi olsun (23.Baskı Eylül 2009, İstanbul), gördüğü ilgi olsun, kanımca hiç de rastlantı değildir. Eski bir geleneği çağımıza, içinde yaşadığımız kente uyarlayarak yazmak postmodern bir yaklaşımdır. O. Pamuk'u postmodern kılan özelliklerden biri de budur. Romancılık yanının çokça eleştirildiği yazar, Türk yazınına en büyük katkısını da bu eseriyle yapmıştır, denebilir. Tabi bence en az bu kadar önemli diğer bir katkısı da, "Benim Adım Kırmızı" adlı çok başarılı yapıtıdır. Ancak yazarın son eserlerinden "Masumiyet Müzesi" de oluşum kavramı açısından bir oluşum romanıdır. Tabi bu eser üzerinde ayrıca durulmalı, geleneksel klasik oluşum romanı kurgularından ayrıldığı, kahramanının gelişim süreci açısından da farklılıklar bulunduğu gibi özellikleri ayrıntılı olarak ele alınmalıdır.

Üzerinde durulması gereken diğer bir nokta da Türk yazını içerisinde Oluşum Romanı kavramının Orhan Pamuk'la bambaşka bir seyir aldığıdır. Zira Türk yazınında Tanzimat yazınından bugüne gelen romanın gelişim çizgisi Orhan Pamuk'la birlikte geleneksel olmayan, dışarıdan eklenen bir tarzda seksenli yıllarda yazın dünyamıza girer. Üstelik eserler İstanbul'dur, İstanbul'u da anlatırlar. Bu yönüyle diğer Türk romancılarından belirgin bir şekilde ayrılır. Toparlayacak olursak, klasik Alman Oluşum Romanı özelliklerinden olan;

- kahramanın en başından, en sonuna kadar olgun bir birey olma süreci,
- yukarıda anılan bu gelişim süreci sonunda bireyin olumlu gelişmişliği veya olgunluğu sağlamış olması,
- esinlendiği malzeme ya da gerçek nesnelere özdeşliği,
- kişinin gelişim ve sonunda eriştiği olgunluk sürecinin aşamalar halinde verilmesi
- tamamlanmış belli bir sonla romanın bitmesi

Özelliklerine uygun olduğu görülen eserin klasik oluşum romanı türüne ait olduğu çıkarımını yapabiliriz. Zira yaşadığı şehirle bu denli şehir tarihi açısından içli dışlı olmuş pek fazla eser olabilir ancak, kişilerin kendi

aile tarihleriyle bire bir bağlantılar kurularak gerçek mekânlarla, gerçek yer adlarıyla kurgulanan anlatım özelliklerinden ötürü ve modern romanın tamamlanmamış sonlarına karşın burada tamamlanan, olgunlaşan sonuç bölümü ya da sonuyla daha bir klasik Alman Oluşum Romanı tarzına yakındır. Elbette kitap baskılarının da sayısal etkisi nedeniyle Orhan Pamuk günümüz Türk yazın dünyasında ağırlığını hissettirmiş, hem de yazınbilim anlamında eski bir Alman romanı geleneği olan oluşum romanı yapısını Türk yazınında ilk kez bu denli geniş bir şekilde kabul ettirmiş, uygulayabilmiştir. Bu nedenle her geçen gün “Cevdet Bey ve Oğulları” benzeri yapıtlar yazılmaya devam edecektir, dersek çok da yanlış sayılmaz.

KAYNAKLAR

- Hermannie, Annelie von (1983), “*Der Adoleszenzroman als negativer Entwicklungsroman*”, M.A. Frankfurt.
- Jacobs, Jürgen (1972). *Wilhelm Meister und seine Brüder*. Untersuchung zum deutschen Bildungsroman, München.
- Koopmann, Helmut (2005), “Thomas-Mann-Handbuch”, der. Helmut Koopmann Fischer-Taschenbuch-Verlag, S. 363
- Köhn, Lothar (1988), *Entwicklungs- und Bildungsroman*, Ein Forschungsbericht In: Rolf Selbmann(Hrsg), “Zur Geschichte des Bildungsroman.
- Kuruyazıcı, Nilüfer (1983), Bir Oluşum Romanı Olarak Goethe'nin Wilhelm Meister'i. *Çağdaş Eleştiri* 6, İstanbul.
- Kuruyazıcı, Nilüfer (1984-85). *Johann Wolfgang Goethe von, ve Oluşum Romanı: Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*.
- Mann, Thomas (1983), *Der Entwicklungsroman*, Eberhard Lämmert (Der) ”*Romantheorie*”, Dokumentation ihrer Geschichte seit 1880, Köln 1975, In: Annelie von Hermannie: “*Der Adoleszenzroman als negativer Entwicklungsroman*”, M.A. Frankfurt 1983.
- Selbmann, Rolf (1988), (der): *Zur Geschichte Des Deutschen Bildungsromans*. Darmstadt; wissenschaftliche Buchgemeinschaft.
- Selbmann, Rolf (1986). *Der Deutsche Bildungsroman*. Metzler V. Stuttgart.
- Stahl, Ernst Ludwig (1994). Rolf Selbmann; *Der Deutsche Bildungsroman*, Metzler V. Stuttgart.
- http://de.wikipedia.org/wiki/Buddenbrooks#cite_note-47, (17.07.2010).